

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันกาแฟได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอีกชนิดหนึ่ง ประเทศไทยได้มีการส่งเสริมการปลูกกาแฟกันอย่างแพร่หลายในหลายๆจังหวัด โดยเฉพาะทางภาคเหนือมีการส่งเสริมการปลูกกาแฟเพื่อเป็นพืชทดแทนพืชเสพติด และเป็นพืชที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรบนที่สูง และชาวเขาได้เป็นอย่างดี กาแฟนั้นมีหลายพันธุ์ แต่พันธุ์ที่ดีและได้รับความนิยมส่งเสริมกันอย่างแพร่หลายคือ พันธุ์อาราบิก้าซึ่งต้านทานโรคราสนิมได้เป็นอย่างดี เพราะโรคราสนิมเป็นโรคที่สำคัญของต้นกาแฟ ถ้าสามารถป้องกันหรือต้านทานได้จะช่วยลดรายจ่ายในเรื่องของยาป้องกัน และเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

การแปรรูปกาแฟ และการคั่วกาแฟเริ่มมีขึ้นประมาณกลางศตวรรษที่ 18 โดยเริ่มคั่วกันเองภายในบ้านแถบยุโรปและอเมริกา ก่อน ซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องคั่วธรรมดา เช่น เตา และกระทะ เป็นต้นรวมทั้งชนิดของเชื้อเพลิงที่ใช้ก็เป็นเพียงถ่านหิน การควบคุมอุณหภูมิจึงทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ต่อมาในปลายศตวรรษเดียวกัน ได้มีการพัฒนาใช้เชื้อเพลิงและเครื่องมือต่าง ๆ ที่สะดวก และเหมาะสมกว่าที่เป็นอยู่ โดยหันมาใช้ก๊าซ และน้ำมันแทนรวมทั้งปรับปรุงลักษณะเตาคั่วให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งเป็นต้นแบบที่ใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน (ปรีชา, 2529 อ้างโดยโครงการศูนย์วิจัยและพัฒนากาแฟบนที่สูง) การแปรรูปกาแฟ หรือการทำสารกาแฟมีอยู่ 2 วิธี คือวิธีเปียก ปอกเปลือกภายใน 12 ชั่วโมง หลังจากเก็บเกี่ยวผลหมักนาน 24-48 ชั่วโมง ล้างเลือกเมล็ดล่อยทิ้ง ทำให้แห้งแล้วทำการสีเป็นสารกาแฟ และวิธีแห้ง นำผลกาแฟเก็บเกี่ยวแล้วตากแดด หนา 1 นิ้ว ให้ได้รับความร้อนเสมอกัน ใช้เวลา 1-2 สัปดาห์ เมื่อผลกาแฟเปลี่ยนเป็นสีดำ มีเมล็ดคลอนอยู่ภายในแล้วทำการสีเป็นกาแฟ (สุนันท์, 2529 อ้างโดย โครงการศูนย์วิจัยและพัฒนากาแฟบนที่สูง)

ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงบ้านแม่หลอด จัดตั้งขึ้นเนื่องจากชาวบ้านในชุมชนบ้านแม่หลอดเดิมประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ปลูกผัก ทำสวนเมี่ยงและรับจ้างทั่วไป ความเป็นอยู่ยังยากจนขาดแคลนปัจจัยในการดำรงชีวิต กระทั่งปี พ.ศ. 2527 ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่หลอดจึงได้ก่อตั้งขึ้น เพื่อช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ ภายในเนื้อที่จัดสรร 60 ไร่ เน้นการวิจัยเฟอราบีค้ายาพันธุ์ผสม 28 สายพันธุ์ควบคู่ไปกับการวิจัยพืชเสริมชนิดอื่น อาทิ กระจ่าง พริกไทย เพื่อใช้ปลูกร่วมในแปลงกาแฟ การดำเนินงานของโครงการหลวงบ้านแม่หลอด มีการดำเนินงานทั้งในด้าน

งานวิจัยและงานส่งเสริมครั้งนี้ งานวิจัยได้ศึกษาวิจัยพันธุ์กาแฟด้านทานต่อโรคราสนิม และผลิตเมล็ดพันธุ์กาแฟอราบิก้า ด้านทานต่อโรคราสนิม ทดลองความต้านทานของกาแฟอราบิก้าสายพันธุ์ต่างๆ ต่อสภาพแวดล้อมบนที่สูงวิจัยการป้องกันและกำจัดหนอนเจาะลำต้นของกาแฟ ส่วนงานทางด้านส่งเสริมได้ส่งเสริมการเพาะกล้ากาแฟเพื่อจำหน่าย ให้ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงต่างๆ และเกษตรกร ผู้สนใจปลูกกาแฟในบ้านแม่หลอดส่งเสริมการปลูกผัก ซึ่งมีพืชหลักคือ หน่อไม้ฝรั่ง และพืชที่ส่งเสริม คือ พริกยักษ์เขียว สลัดใบแดง กะหล่ำปลี ถั่วแขก ถั่วเขียว ปวยเล้ง โกโบ้ และถั่วลันเตาส่งเสริมการปลูกพืชไร่ เช่น ถั่วแดงหลวงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดหวานผลิตเมล็ดพันธุ์มะระขาว (มูลนิธิวิจัยเทคโนโลยีสารสนเทศ, 2552)

โครงการหลวงแม่หลอด ได้มีการส่งเสริมการปลูกกาแฟให้แก่เกษตรกรบ้านแม่หลอด เพื่อให้เป็นพืชทดแทนการปลูกฝิ่นของชาวเขา บ้านแม่หลอดได้รับการสนับสนุนให้เป็นศูนย์ส่งเสริมการปลูกกาแฟเป็นแห่งแรกของภาคเหนือ นอกจากนี้ กาแฟยังเป็นพืชที่สร้างรายได้ให้กับเกษตรกรเกษตรกรบ้านแม่หลอดโดยส่วนใหญ่ทำการปลูกกาแฟและขายกาแฟในรูปของเชอรี่หรือผลสด ซึ่งที่จริงแล้วหากขายผลผลิตกาแฟที่ผ่านการแปรรูปนั้นเกษตรกรจะได้ราคาที่ดีกว่ากันมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความไม่เข้าใจของเกษตรกรว่าถ้าตนมีผลผลิต หรือมีพื้นที่ในการเพาะปลูกกาแฟน้อยนั้นอาจจะไม่คุ้มกับต้นทุนในการแปรรูป เพราะว่าเกษตรกรโดยส่วนใหญ่ทำการแปรรูปโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยจึงมีค่าใช้จ่ายอยู่พอสมควร ทั้งที่การแปรรูปนั้นมีอยู่หลายรูปแบบ สามารถทำการแปรรูปแบบที่ไม่ต้องใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยก็ได้ แต่เกษตรกรอาจจะคิดว่าสิ้นเปลืองเวลาโดยใช้เหตุขายแบบเชอรี่ง่ายกว่า การขายในรูปของเชอรี่จะได้ราคา กิโลกรัมละ 8 บาท หากขายในรูปของกะลาจะได้ กิโลกรัมละ 60-80 บาท ขายในรูปของสารได้ กิโลกรัมละ 80-ขึ้นไป ราคาที่ต่างกันขนาดนี้น่าจะจูงใจให้ผู้ที่ทำการปลูกกาแฟหันมาทำการแปรรูป ซึ่งอาจจะทำการแปรรูปแบบพื้นบ้าน ซึ่งใช้ต้นทุนไม่มากนัก โดยใช้แรงงานภายในครัวเรือน จะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรและสร้างงานภายในครัวเรือนอีกด้วย ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรทำวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการแปรรูปกาแฟของเกษตรกร บ้านแม่หลอด ตำบลสบเปิง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการ การแปรรูปกาแฟของเกษตรกร บ้านแม่หลอด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม ต่อความต้องการการแปรรูปกาแฟ

3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการปลูกและการแปรรูปกาแฟของเกษตรกรบ้านแม่หลอด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการการแปรรูปกาแฟของเกษตรกรเพื่อนำไปปรับแก้ไขเพื่อเพิ่มความต้องการให้กับเกษตรกร
2. เพื่อให้ทราบถึงความเข้าใจต่อการแปรรูปกาแฟของเกษตรกรว่าเกษตรกรเข้าใจการแปรรูปกาแฟที่ถูกต้อง

สมมุติฐานของการวิจัย

ปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกร ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางสังคมมีความสัมพันธ์กับความต้องการการแปรรูปกาแฟของเกษตรกร บ้านแม่หลอด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

ประชากรทั้งหมดที่นำมาศึกษาคือ เกษตรกร บ้านแม่หลอด ที่ทำการปลูกกาแฟอาราบิก้าทั้งหมด 106 ครอบครัว โดยจะมีอยู่สองหมู่บ้านคือ หมู่บ้านแม่หลอดเหนือและบ้านแม่หลอดใต้ (สถานีวิจัยโครงการหลวงบ้านแม่หลอด, 2550)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรอิสระ (Independent variable)

ตัวแปรตาม (Dependent variable)

1. ลักษณะส่วนบุคคล
 - เพศ
 - อายุ
 - ระดับการศึกษา
 - ตำแหน่งทางสังคม
 - การบริโภคกาแฟ
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม
 - จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
 - พื้นที่ทั้งหมดที่ทำกาแฟ
 - รายได้ครอบครัว
 - รายได้จากกาแฟ
 - ระยะเวลาที่ปลูกกาแฟ
 - แหล่งเมล็ดพันธุ์
 - พืชที่ปลูกแซมในแปลงกาแฟ
 - ความรู้ความเข้าใจด้านการแปรรูปกาแฟ
 - ข้อมูลเกี่ยวกับการแปรรูปกาแฟ

ความต้องการแปรรูปกาแฟของเกษตรกร

นิยามศัพท์

1. กาแฟอาราบิก้า หมายถึง กาแฟสายพันธุ์หนึ่งในหลายๆ สายพันธุ์ของกาแฟที่มีอยู่ในโลก กาแฟอาราบิก้าได้รับการส่งเสริมให้เป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญบนที่สูง ทั้งนี้ด้วยคุณสมบัติบางประการที่สามารถปลูกบนที่สูงได้ดี กาแฟอาราบิก้านี้เป็นที่ต้องการของตลาดอย่างมาก เนื่องจากเป็นกาแฟที่มีคุณภาพดีเหมาะสำหรับการนำไปผลิตกาแฟสำเร็จรูป เพราะให้รสชาติดีมีกลิ่นหอมกาแฟพันธุ์นี้ถ้าปลูกในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมก็จะได้ไม่ดี เพราะจะทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับโรคและแมลงมาก (โครงการศูนย์วิจัยและพัฒนากาแฟบนที่สูง, 2530)

2. เกษตรกร หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ผู้ที่เป็นเกษตรกรอยู่แล้วตามความเป็นจริง และใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมิใช่อาชีพอื่น

3. ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการยอมรับการแปรรูปกาแฟอาราบิก้า หมายถึง ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล และปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคม

4. ปัจจัยด้านลักษณะส่วนบุคคล หมายถึง เกษตรกรที่ทำการปลูกกาแฟที่บ้านแม่หลอด ชนเผ่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งทางสังคม ความนิยมบริโภคกาแฟ

5. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน รายได้จากการขายกาแฟ พื้นที่ปลูกกาแฟ ความรู้ความเข้าใจด้านการแปรรูปกาแฟ ประสบการณ์การฝึกอบรมเกี่ยวกับการแปรรูปกาแฟ การรับรู้ข่าวสาร ราคาการแปรรูปกาแฟแบบกะลา และ สารกาแฟ

6. แรงงานภายในครัวเรือน หมายถึง จำนวนบุคคลในครัวเรือนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการแปรรูปกาแฟ

7. ความต้องการ หมายถึง ระดับความต้องการของเกษตรกรที่มีความสนใจที่จะนำเอาเทคนิค หรือความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติ ในการแปรรูปกาแฟผลสด ไปเป็นในรูปแบบกะลา โดยเลือกตอบแบบสอบถามในลักษณะประมาณค่า โดยกำหนดความต้องการของผู้ให้ข้อมูลเป็น ระดับ 4 ระดับ ดังนี้

ต้องการมาก (3 คะแนน) หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลมีความต้องการให้ปฏิบัติตามข้อความนั้นในระดับมาก

ต้องการปานกลาง (2 คะแนน) หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลมีความต้องการให้ปฏิบัติตามข้อความนั้นในระดับปานกลาง

ต้องการน้อย (1 คะแนน) หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลมีความต้องการให้ปฏิบัติตามข้อความนั้นในระดับน้อย

ไม่ต้องการ (0 คะแนน) หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลไม่มีความต้องการให้ปฏิบัติตามข้อความนั้น

8. ผลเซอร์รีกาแฟ หมายถึง ผลกาแฟสุกสีแดง

9. กาแฟกะลา (Parchment Coffee) หมายถึง ผลกาแฟที่มีเปลือกแข็งห่อหุ้มเมล็ดกาแฟอยู่

10. การแปรรูปกาแฟ หมายถึง การที่เกษตรกรนำผลผลิตที่ได้จากต้นกาแฟนำมาผ่านกระบวนการในกรรมวิธีต่างๆ เพื่อที่จะสามารถนำมารับประทานได้

11. เมล็ดกาแฟแห้ง หรือสารกาแฟ (Green Coffee) หมายถึง การแปรรูปเมล็ดกาแฟหลังการเก็บเกี่ยว โดยการนำกาแฟกะลาที่แห้งดีแล้วเข้าเครื่องสีกะลาเพื่อเอาส่วนของกะลาแห้งที่หุ้มเมล็ดออกและคัดแยกขนาดตามเส้นผ่าศูนย์กลาง จะได้กาแฟสารคุณภาพ สีเขียวอมเทา หรือสีเขียวอมฟ้า